

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

โครงการวิจัยการเล่นของเด็กในครอบครัวไทย : ลักษณะและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการเด็กในช่วงปฐมวัย มุ่งเน้นการศึกษาเกี่ยวกับการเล่นของเด็กปฐมวัยในครอบครัวไทย ซึ่งจะส่งผลต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กในครอบครัวไทย ผ่านกระบวนการอบรมเลี้ยงดูเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุต่ำกว่า 6 ปี และการศึกษาบทบาทของสมาชิกในครอบครัวและสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็กที่บ้านที่เชื่อมโยงกับการเล่นของเด็ก ซึ่งจัดเป็นปัจจัยเอื้อต่อการส่งเสริมพฤติกรรมการเล่นของเด็กให้สอดคล้องกับความสามารถตามวัย อีกทั้งยังใช้เป็นฐานข้อมูลเบื้องต้นในเรื่องการเล่นของเด็กในครอบครัวไทยที่จะนำไปสู่การวางแผนเพื่อการพัฒนาเด็กไทยให้มีคุณภาพที่ดีต่อไป

1. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ มีการศึกษาค้นคว้ารวบรวมและประมวลข้อมูลความรู้ และการลงพื้นที่ภาคสนามในการสำรวจข้อมูล เพื่อนำเสนอองค์ประกอบสำคัญเกี่ยวกับการเล่นของเด็กในครอบครัวไทยที่เป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กปฐมวัยให้เติบโตตามพัฒนาการในแต่ละช่วงวัยทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และสังคม

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.1.1 เพื่อศึกษาลักษณะการเล่นของเด็กปฐมวัยในครอบครัวไทย

1.1.2 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อลักษณะการเล่นของเด็กปฐมวัยในครอบครัวไทย

1.1.3 เพื่อวิเคราะห์การส่งเสริมการเล่นของเด็กปฐมวัยในครอบครัวไทยที่เชื่อมโยงกับพัฒนาการเด็กในช่วงปฐมวัย

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

1.2.1 กลุ่มตัวอย่าง เป็นตัวแทนครอบครัวที่เป็นพ่อแม่ผู้ปกครองหรือผู้เลี้ยงดูหลักของเด็กปฐมวัย (ชายและหญิง) ที่มีอายุแรกเกิด-6 ปี อาศัยอยู่ในเขตเมืองและชนบท ทั้งในเขตกรุงเทพมหานคร และพื้นที่ศึกษา 5 ภาค ดังนี้ (1) ภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดลพบุรี (2) ภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ (3) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น (4) ภาคตะวันออก ได้แก่ จังหวัดชลบุรี และ (5) ภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 1,187 ครอบครัว

1.2.2 เครื่องมือการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามผู้ปกครองหรือผู้เลี้ยงดูหลักของเด็กปฐมวัย อายุต่ำกว่า 6 ปี โดยแบ่งเป็น 2 ช่วงอายุ คือ สำหรับผู้ปกครองเด็กอายุแรกเกิด -3 ปี และ ผู้ปกครองเด็กอายุ 3-6 ปี ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบปลายปิดและปลายเปิด แบ่งออกเป็น 2 ชุด ประกอบด้วย แบบสอบถามพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูเด็กปฐมวัยพร้อมคู่มือ และแบบบันทึกภาพการเล่น

1.2.3 ระยะเวลาดำเนินการวิจัย ตั้งแต่วันที่ 14 ตุลาคม 2548 ถึงวันที่ 13 ตุลาคม 2549

1.2.4 ขั้นตอนการวิจัย คณะผู้วิจัยมีการดำเนินงานวิจัย แบ่งเป็น 7 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ ขั้นตอนการวางแผนและเตรียมการก่อนเก็บข้อมูล ขั้นตอนการพัฒนาเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ขั้นตอนการปรับแก้ไขเครื่องมือวิจัยและทดลองใช้ ขั้นตอนการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ประสานงานพื้นที่ ทั้ง 26 แห่งพร้อมส่งเอกสารและอุปกรณ์เครื่องมือสำหรับใช้ในการดำเนินงานวิจัย ขั้นตอนการจัดเก็บข้อมูล ขั้นตอนการติดตามผลและเก็บรวบรวมแบบสอบถาม ขั้นตอนการจัดทำข้อมูลบันทึกลงในโปรแกรมคอมพิวเตอร์

1.2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ โดยเชิงปริมาณทำการวิเคราะห์ค่าความถี่และร้อยละในส่วนของข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถาม ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ ทำการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ในส่วนของข้อมูลที่เป็นข้อความเนื้อหาจากคำถามปลายเปิด

1.3 ผลการวิจัย

1.3.1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างเป็นตัวแทนหรือสมาชิกของครอบครัวที่มีเด็กอายุต่ำกว่า 6 ปี และอาศัยอยู่ด้วยกันเป็นประจำ (อย่างน้อย 6 เดือน) จำนวนทั้งสิ้น 1,187 ครอบครัว ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษา ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท ครอบคลุมกรุงเทพมหานคร และจังหวัดตัวแทนใน 5 ภูมิภาค พบว่า ผู้ตอบส่วนใหญ่เป็นหญิง (ร้อยละ 88.77) มากกว่าชาย และมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเด็ก โดยส่วนใหญ่เป็นแม่ (ร้อยละ 70.43) มากกว่าพ่อและผู้เลี้ยงดูอื่น ระดับการศึกษาสูงสุด ทั้งพ่อและแม่ของเด็ก ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 37.0 และ 41.0 ตามลำดับ) ขณะที่ผู้เลี้ยงดูอื่นจบการศึกษาระดับประถมศึกษา ในด้านอาชีพ พ่อและแม่ของเด็กส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างบริษัท (ร้อยละ 32.9 และ 28.7 ตามลำดับ) รองลงมา พ่อมีอาชีพ รับราชการ (ร้อยละ 21.2) ขณะที่แม่มีอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว (ร้อยละ 20.6) สถานภาพสมรส พ่อและแม่ของเด็กส่วนใหญ่ มีชีวิตคู่อยู่ด้วยกัน (ร้อยละ 94.1 และ 91.7 ตามลำดับ) ส่วนผู้เลี้ยงดูอื่นก็มีชีวิตคู่อยู่ด้วยกันเช่นกัน คิดเป็นร้อยละ 66.2 สำหรับรายได้ พ่อส่วนใหญ่มีรายได้ไม่เกิน 20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 32.4 ขณะที่แม่มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 32 ส่วนรายได้ของผู้เลี้ยงดูอื่น ส่วนใหญ่ไม่เกิน 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 43.8 จำนวนสมาชิกในครอบครัว ครอบครัวส่วนใหญ่มีสมาชิกอยู่ด้วยกัน 4 คน (ร้อยละ 33.1) รองลงมา อยู่ด้วยกัน 3 คน และ 5 คน ตามลำดับ (ร้อยละ 23.1 และ 20.1) ซึ่งสมาชิกในครอบครัวประกอบด้วยพ่อแม่และลูกเป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยว มากกว่าครอบครัวขยายที่มีปู่ย่าตายายอาศัยอยู่ด้วย

1.3.2 ข้อมูลพื้นฐานของเด็ก แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ เด็กกลุ่มอายุต่ำกว่า 3 ปี จำนวน 539 คน คิดเป็นร้อยละ 45.4 แบ่งเป็นเขตเมือง จำนวน 255 คน เป็นเพศชาย จำนวน 127 คน และเพศ

หญิง จำนวน 128 คน เขตชนบท จำนวน 284 คน เป็นเพศชาย จำนวน 142 คน เพศหญิง จำนวน 142 คน เด็กกลุ่มอายุ 3-6 ปี จำนวน 648 คน คิดเป็นร้อยละ 54.6 แบ่งเป็นเขตเมือง จำนวน 319 คน เป็น เพศชาย จำนวน 165 คน และเพศหญิง จำนวน 154 คน เขตชนบท จำนวน 329 คน เป็นเพศชาย จำนวน 171 คน และ เพศหญิง จำนวน 158 คน ลำดับการเกิดของเด็ก กลุ่มเด็กที่ใช้ในการเก็บข้อมูล 2 กลุ่มอายุ คือ เด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี และ อายุ 3-6 ปี ทั้งในพื้นที่เขตเมืองและชนบท ส่วนใหญ่เป็นลูกคนที่ 1 คิดเป็น ร้อยละ 63.1 และร้อยละ 60.3 รองลงมาเป็นลูกคนที่ 2 และ 3 ตามลำดับ อุปนิสัยใจคอทั่วไปของเด็ก เด็กกลุ่มอายุต่ำกว่า 3 ปี และเด็กกลุ่มอายุ 3-6 ปี ทั้งเพศหญิงและชาย ส่วนใหญ่มีอุปนิสัยใจคอร่าเริง แจ่มใส คิดเป็น ร้อยละ 58 และ ร้อยละ 64.3 รองลงมาคือ ชุกชาน คิดเป็นร้อยละ 37.4 และร้อยละ 32.6

1.3.3 ผลการเปรียบเทียบลักษณะการเล่นของเด็กปฐมวัยในครอบครัวไทย คณะผู้วิจัยได้ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบลักษณะ การเล่นของเด็กปฐมวัยในครอบครัวไทย ครอบคลุมประเด็นที่ ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการเล่นที่เด็กชอบเล่นเป็นประจำ จำแนกตามบริบทพื้นที่ศึกษา จำนวน 6 แห่ง พบว่า ในภาพรวมของทุกภาค เด็กส่วนใหญ่ในเขตเมืองมีลักษณะการเล่นสร้างสรรค์มากที่สุด ส่วนใน เขตชนบทเป็นลักษณะการเล่นใช้กำลังหรือออกแรง หากจำแนกตามเพศและช่วงอายุของเด็ก พบว่า เด็กผู้ชายมีลักษณะการเล่นใช้กำลังและออกแรงมากที่สุด ส่วนเด็กผู้หญิงมีลักษณะการเล่นสร้างสรรค์ มากที่สุด เมื่อนำมาวิเคราะห์ตามช่วงอายุ พบว่า เด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี เพศหญิงส่วนใหญ่เล่นใช้กำลังหรือ ออกแรงมากที่สุด ในขณะที่เพศชายเล่นสำรวจสิ่งของ ส่วนเด็กช่วงอายุ 1-2 ปี มีลักษณะการเล่นที่ แตกต่างกันระหว่างเพศหญิงและชาย โดยเพศชายส่วนใหญ่จะเล่นใช้กำลังและออกแรงมากที่สุด ในขณะที่เพศหญิงเล่นเคลื่อนไหวตามจังหวะ สำหรับเด็กในช่วงอายุ 2-3 ปี 3-4 ปี และ 5-6 ปี เพศชาย ส่วนใหญ่เล่นใช้กำลังหรือออกแรงมากที่สุด ในขณะที่เพศหญิงเล่นสร้างสรรค์ ส่วนเด็กในช่วงอายุ 4-5 ปี ทั้งเพศชายและเพศหญิง เล่นมากที่สุดเหมือนกันคือ เล่นสร้างสรรค์ การแสดงท่าทีหรือการแสดงออก ขณะที่เด็กเล่น พบว่า เด็กในกลุ่มอายุต่ำกว่า 3 ปี ส่วนใหญ่ทั้งในเขตเมืองและชนบท ยิ้มแย้มแจ่มใสมี ความสุข มีสมาธิจดจ่ออยู่กับของเล่น และมีการชวนคนอื่นเล่นด้วย ตามลำดับ ในขณะที่เด็กกลุ่มอายุ 3- 6 ปี ส่วนใหญ่ทั้งในเขตเมืองและชนบท พบต่างกันเล็กน้อยแม้ยังคงพบว่า เด็กยิ้มแย้มแจ่มใสมีความสุข มีการชวนคนอื่นเล่นด้วย และมีสมาธิจดจ่ออยู่กับของเล่นตามลำดับ การเรียนรู้ของเด็กขณะเล่น พบว่า เด็กในกลุ่มอายุต่ำกว่า 3 ปี ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท ส่วนใหญ่มีการเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของ ร่างกายมากที่สุด รองลงมา เป็นการแสดงอารมณ์ความรู้สึก และการท่องตัวเลขตัวอักษร เมื่อ เปรียบเทียบกับเด็กในกลุ่มอายุ 3-6 ปี ทั้งในเขตเมืองและ เขตชนบท ซึ่งปรากฏการเรียนรู้ที่ตรงกับ ความสามารถของพัฒนาการทุกด้าน เด็กส่วนใหญ่ มีการพูดคุยซักถามมากที่สุด รองลงมา เป็นการ เคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย การแสดงอารมณ์ความรู้สึก การพูดเล่าเรื่องที่เล่นได้ การมีความคิด จินตนาการสร้างสรรค์ การแบ่งปันมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น การปรับตัวอยู่กับผู้อื่น การนับจำนวน และ

การท่องตัวเลขตัวอักษร ของเล่นหรือวัตถุสิ่งของที่เด็กชอบหรือสนใจเล่นเป็นประจำ พบว่า ของเล่นที่เด็กทั้งในเด็กกลุ่มอายุต่ำกว่า 3 ปี และเด็กกลุ่มอายุ 3-6 ปี ชอบเล่นเป็นประจำ เมื่อให้จัดอันดับ 1-3 เป็นที่น่าสังเกตว่า เป็นของเล่นจำพวกอุปกรณ์กีฬา มากที่สุด การสังเกตการเล่นของเด็กในชีวิตประจำวันพบว่า เด็กในกลุ่มอายุต่ำกว่า 3 ปี และเด็กกลุ่มอายุ 3-6 ปี ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท พ่อแม่ผู้ปกครองส่วนใหญ่ให้ความสำคัญดูแลใกล้ชิด สังเกตการเล่นของเด็ก เพราะเป็นสิ่งที่สำคัญมาก โดยเฉพาะเรื่องความปลอดภัย ช่วงเวลาที่เด็กเล่นเป็นประจำในวันธรรมดาและวันหยุด พบว่า เด็กส่วนใหญ่ ทั้งในกลุ่มอายุต่ำกว่า 3 ปี และกลุ่มอายุ 3-6 ปี ที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองและเขตชนบท มักเล่นในช่วงเวลากลางวัน ระหว่างเวลา 12.01-18.00 น. ส่วนถ้าเป็นช่วงวันหยุด เด็กส่วนใหญ่ มักมีเวลาเล่นในช่วงเช้ามืดมากกว่า ระหว่างเวลา 00.01-12.00 น. ระยะเวลาที่เด็กใช้เล่นเป็นประจำ พบว่า เด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี และเด็กอายุ 3-6 ปี ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท ส่วนใหญ่ใช้ระยะเวลาในการเล่นแต่ละครั้งนานมากกว่า 30 นาที และในแต่ละวันเล่นนานมากกว่า 1 ชั่วโมง พื้นที่หรือบริเวณที่เด็กเล่นเป็นประจำทั้งในบ้านและนอกบ้าน พบว่า เด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี และเด็กอายุ 3-6 ปี ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท ส่วนใหญ่ ผู้ปกครองมีการจัดบริเวณให้เด็กเล่นเป็นประจำทั้งในบ้านและนอกบ้าน และลักษณะพื้นที่หรือบริเวณที่เด็กเล่นในบ้านและนอกบ้าน พบว่า ส่วนใหญ่ผู้ปกครองเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท ไม่มีการจัดพื้นที่เป็นสัดส่วน ไม่มีชั้นวางของเล่น แต่มี ของเล่นและตะกร้าหรือกล่องใส่ของเล่น ส่วนเด็กอายุ 3-6 ปี ในเขตเมือง มีการจัดพื้นที่เป็นสัดส่วน แต่เขตชนบท ไม่มีการจัดพื้นที่เป็นสัดส่วนให้เด็กเล่น

1.3.4 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อลักษณะการเล่นของเด็กปฐมวัย คณะผู้วิจัยทำการสำรวจปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อลักษณะการเล่นของเด็กปฐมวัยในครอบครัวไทย โดยครอบคลุมเกี่ยวกับในเรื่องต่อไปนี้

(1) การจัดหาของเล่นให้กับเด็ก พบว่า ผู้ปกครองทั้งเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี และอายุ 3-6 ปี ส่วนใหญ่ อันดับแรกส่งเสริมให้เด็กเล่นของที่มีอยู่ในธรรมชาติ คือ ทราย อันดับสองคือ ผู้ปกครองซื้อหาของเล่นตามท้องตลาดให้เด็กเล่น โดยเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี ผู้ปกครอง ส่วนใหญ่ซื้อเป็นรถเด็กเล่น ส่วนเด็กอายุ 3-6 ปี เป็นตุ๊กตา/ตัวการ์ตูน อันดับสาม คือ ให้เด็กเล่นของใช้ในบ้าน เช่น ซ้อนส้อม ถ้วยพลาสติก เป็นต้น

(2) ประเภทของเล่นที่ซื้อให้กับเด็ก พบว่า ผู้ปกครองเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี ส่วนใหญ่เลือกซื้อของเล่นลูกบอล เพื่อให้เด็กได้ออกแรงแขน-ขา เป็นอันดับแรก อันดับสอง ได้แก่ หนังสือนิทาน และอันดับสาม ได้แก่ ตัวต่อพลาสติก/ไม้ ส่วนเด็กอายุ 3-6 ปี ผู้ปกครองส่วนใหญ่เลือกซื้อของเล่น เป็นดินน้ำมันเป็นอันดับแรก เพื่อให้เด็กได้พัฒนาในเรื่องกล้ามเนื้อการใช้มือ-นิ้วมือในการปั้น รองลงมาคือ นิทานเพื่อเป็นการฝึกนิสัยรักการอ่าน และดินสอสีไม้ ในการวาดภาพระบายสี เพื่อให้เด็กได้ใช้ความคิดจินตนาการ

(3) สมาชิกในครอบครัวที่ชอบเล่นกับเด็กเป็นประจำ พบว่า เด็กกลุ่มอายุต่ำกว่า 3 ปี พ่อเป็นผู้เล่นด้วยเป็นประจำ เป็นลักษณะการหยอกล้อ รองลงมาคือแม่ เล่นกับของเล่น และพี่เล่นกับของเล่น ส่วนเด็กอายุ 3-6 ปี พ่อเป็นผู้เล่นด้วยเป็นประจำเช่นกันด้วยการเล่นหยอกล้อกัน รองลงมา คือแม่ เป็นการเล่นกับของเล่น และพี่เล่นกับของเล่น

(4) สมาชิกในครอบครัวที่เด็กชอบเล่นเป็นประจำ พบว่า เด็กกลุ่มอายุต่ำกว่า 3 ปี แม่จะเป็นผู้ที่เด็กชอบเล่นด้วยเป็นประจำ โดยการเล่นหยอกล้อกัน รองลงมาคือพ่อ เล่นหยอกล้อ และพี่เล่นกับของเล่น ส่วนเด็กกลุ่มอายุ 3-6 ปี แม่จะเป็นผู้ที่เด็กชอบเล่นด้วยเป็นประจำเล่นหยอกล้อเช่นกัน รองลงมาเป็นพ่อ เล่นหยอกล้อ และพี่เล่นกับของเล่น

(5) วิธีการที่ส่งเสริมการเล่นของเด็ก พบว่า เด็กกลุ่มอายุต่ำกว่า 3 ปี ในเขตเมืองนั้น ส่วนใหญ่ผู้ปกครองจะเน้นเป็นอันดับแรก การดูแลความปลอดภัยในการเล่น ซึ่งแตกต่างจากในเขตชนบทที่ผู้ปกครองเน้นการซื้อหาของเล่นให้กับเด็ก ทั้งนี้หากมองในภาพรวมของการส่งเสริมการเล่นให้กับเด็ก กลุ่มอายุต่ำกว่า 3 ปี และกลุ่มอายุ 3-6 ปี อันดับแรก คือ ผู้ปกครองดูแลความปลอดภัยในการเล่น อันดับสอง คือ ซื้อหาของเล่นให้กับเด็ก ส่วนอันดับสาม ในกลุ่มเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี ผู้ปกครองเล่นกับเด็ก พร้อมสอนการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ แต่ในเด็กอายุ 3-6 ปี ผู้ปกครองปล่อยให้เด็กเล่นตามความสนใจของเด็ก

(6) การตัดสินใจหรือเลือกซื้อของเล่นให้กับเด็ก พบว่า ผู้ปกครองเด็กกลุ่มอายุต่ำกว่า 3 ปี และเด็กกลุ่มอายุ 3-6 ปี ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท เกณฑ์ที่เลือกอันดับแรก คือ ของเล่นมีประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็ก อันดับสอง คือ ความปลอดภัยของวัสดุที่นำมาทำของเล่น และอันดับสามคือ ราคาขาย ต้องเหมาะสมกับของเล่นและรายได้ของครอบครัว

(7) วัสดุที่ใช้ทำของเล่นเด็ก พบว่า ของเล่นของเด็กกลุ่มอายุต่ำกว่า 3 ปี และ เด็กกลุ่มอายุ 3-6 ปี ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท ส่วนใหญ่ เป็นของเล่นที่ทำมาจากพลาสติก

(8) การเล่นมีความหมายต่อชีวิตเด็ก พบว่า เด็กกลุ่มอายุต่ำกว่า 3 ปี และเด็กกลุ่มอายุ 3-6 ปี ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท ผู้ปกครองส่วนใหญ่ให้ความสำคัญต่อการเล่นของเด็ก ในเรื่องการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ เป็นอันดับแรก รองลงมา คือ ให้ความสนุกเพลิดเพลิน และอันดับสามคือ เป็นฝึกทักษะการสังเกตและการคิด

(9) ข้อห้ามในการเล่นของเด็ก พบว่า เด็กกลุ่มอายุต่ำกว่า 3 ปี ทั้งเพศหญิงและเพศชาย ผู้ปกครองส่วนใหญ่ ห้ามไม่ให้เด็กเล่นของที่เป็นอันตรายต่อตนเองและผู้อื่น เช่น ของแหลมคม ของที่แตกหักง่าย ของที่มีความแข็ง และวัตถุที่เป็นอันตราย เป็นอันดับแรก รองลงมา คือ ห้ามเล่นผาดโผนรุนแรง ชกต่อยกัน และห้ามเอาของเข้าปากหรือกลืน ซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้ปกครองเน้นในเรื่องความปลอดภัยเป็นหลัก ส่วนเด็กกลุ่มอายุ 3-6 ปี ทั้งเพศหญิงและชาย ผู้ปกครองมีข้อห้ามเช่นเดียวกับเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี คือ ห้ามไม่ให้เด็กเล่นของที่เป็นอันตรายต่อตนเองและผู้อื่น เช่น ของแหลมคม ของ

ที่แตกหักง่าย ของที่มีความแข็งแรง ร่องลงมา คือ ห้ามเล่นผาดโผน รุนแรง ชกต่อยกัน ข้อห้ามที่แตกต่างจากเด็กในกลุ่มอายุต่ำกว่า 3 ปี คือ มีการกำหนดขอบเขตและเวลาในการเล่น ซึ่งผู้ปกครองยังคงเน้นในเรื่องความปลอดภัย แต่เพิ่มเรื่องระเบียบวินัย และ

(10) ความคาดหวังต่อการเล่นของเด็ก พบว่า เด็กในกลุ่มอายุต่ำกว่า 3 ปี ทั้งเพศหญิงและชาย ผู้ปกครองส่วนใหญ่ คาดหวังต่อการเล่นของเด็ก อันดับแรก คือ การส่งเสริมให้เด็กมีความคิดจินตนาการสร้างสรรค์ ฝึกการสังเกต และรู้จักแก้ปัญหา ร่องลงมา ให้เด็กมีความสุข สนุกสนานจิตใจอ่อนโยนไปพร้อมกับการเรียนรู้ และเด็กมีพัฒนาการสมวัยทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และประสาทสัมผัส ส่วนกลุ่มเด็กอายุ 3-6 ปี ทั้งเพศหญิงและชาย ผู้ปกครองมีความคาดหวังต่อการเล่นของเด็กเช่นเดียวกับกลุ่มเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี คือ การส่งเสริมให้เด็กมีความคิดจินตนาการสร้างสรรค์ ฝึกการสังเกต และรู้จักแก้ปัญหา ร่องลงมา คือ ให้เด็กมีความสุข สนุกสนานจิตใจอ่อนโยนไปพร้อมกับการเรียนรู้ และให้เด็กมีพัฒนาการสมวัยทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และประสาทสัมผัส

2. การอภิปรายผล

การเล่นของเด็กนับเป็นพฤติกรรมตามธรรมชาติของเด็กทุกคน และเป็นกระบวนการเรียนรู้ในการทำความรู้จักกับตนเองและสิ่งต่างๆ รอบตัวของเด็ก การเล่นจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาการเรียนรู้และการเจริญเติบโตของเด็ก ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา สังคม อารมณ์และจิตใจ ให้ดำเนินไปอย่างสมดุล สมวัยและเต็มตามศักยภาพ การให้โอกาสเด็กได้เล่นแบบเสรีตามธรรมชาติจึงเป็นการเตรียมความพร้อมให้เด็กได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีในอนาคต จากผลการวิจัยครั้งนี้ พ่อแม่ผู้ปกครองส่วนใหญ่ของเด็กกลุ่มอายุแรกเกิด-3 ปี และเด็กกลุ่มอายุ 3-6 ปี ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท ให้ความสำคัญต่อการเล่นของเด็ก ในเรื่องการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ เป็นอันดับแรก ร่องลงมา คือ การให้ความสุขเพลิดเพลิน และอันดับสาม คือ การฝึกทักษะการสังเกตและการคิด ซึ่งให้เห็นว่า พ่อแม่ผู้ปกครองตระหนักถึงคุณค่าของการเล่นในการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก โดยเฉพาะเน้นการพัฒนาทักษะการคิด

2.1 ลักษณะการเล่นของเด็กในครอบครัวไทย การศึกษาวิจัยลักษณะการเล่นของเด็กในประเทศไทยยังมีอยู่เป็นจำนวนน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ซึ่งส่วนมากเป็นเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทย (คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจเรื่องการศึกษาและอบรม, 2526; จรรยา สุวรรณทัต และลัดดาวัลย์ เกษมเนตร, 2533; สุมน อมรวิวัฒน์และคณะ, 2534; สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2533) และการบริการอบรมดูแลเด็กในสถานรับเลี้ยงเด็ก ซึ่งทำการศึกษาอย่างแพร่หลายโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ข้อมูลลักษณะการเล่นของเด็กไทยนั้น มีรายงานอยู่ส่วนหนึ่งในผลงานวิจัยเรื่อง การอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย

(สุมน ออมรวีวัฒน์ และคณะ 2534: 203-238) ซึ่งทำการศึกษาวิจัยภาคสนามของครอบครัวเด็กอายุ 3-5 ปี จากหมู่บ้าน 4 แห่ง ในแต่ละภาคของประเทศไทย พบว่า เด็กชนบทเล่นกับทุกสิ่งทุกอย่างที่เด็กพอจะหาได้ ลักษณะการเล่นที่ส่งเสริมสติปัญญาเป็นการเล่นสำรวจ (Exploration Play) การเล่นทดสอบ (Testing Play) การเล่นออกกำลังกาย (Physical Play) การเล่นสมมุติ (Dramatic play) และการเลียนแบบ (Imitation Play) การเล่นสร้าง (Construction Play) การเล่นสัมผัสจัดกระทำ (Manipulative Play) การเล่นเสริมทักษะความจำ (Verbal Play) และการเล่นเกม (Games) นอกจากนี้ยังสังเกตจากการเล่นที่แสดงถึงพัฒนาการทางสังคมตามการจำแนกของพาร์เทน (Parten, 1932) โดยพบพฤติกรรมการเล่นใกล้เคียงกับผู้อื่น (Parallel Play) และการเล่นสัมพันธ์กับผู้อื่น (Associative Play) และพบว่าผู้ใหญ่มักปล่อยให้เด็กเล่นอย่างอิสระในขณะที่ตนเองทำงาน โดยไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวนอกจากเมื่อเกิดการทะเลาะหรือเกิดความเสียหายยุ่งยากแก่ผู้อื่น สิ่งของ หรือเกิดอันตรายแก่เด็ก

จากผลการวิจัยครั้งนี้ พบลักษณะการเล่นของเด็กปฐมวัยในครอบครัว เมื่อจำแนกตามบริบทพื้นที่ศึกษา จำนวน 6 แห่ง โดยพบว่า ในภาพรวมของทุกภาค เด็กส่วนใหญ่ในเขตเมืองมีลักษณะการเล่นสร้างสรรค์มากที่สุด ส่วนในเขตชนบทเป็นลักษณะการเล่นใช้กำลังหรือออกแรง หากจำแนกตามเพศและช่วงอายุของเด็ก พบว่า เด็กผู้ชายมีลักษณะการเล่นใช้กำลังและออกแรงมากที่สุด ส่วนเด็กผู้หญิงมีลักษณะการเล่นสร้างสรรค์มากที่สุด เมื่อนำมาวิเคราะห์ตามช่วงอายุ พบว่า เด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี เพศหญิงส่วนใหญ่เล่นใช้กำลังหรือออกแรงมากที่สุด ในขณะที่เพศชายเล่นสำรวจสิ่งของ ส่วนเด็กช่วงอายุ 1-2 ปี มีลักษณะการเล่นที่แตกต่างกันระหว่างเพศหญิงและชาย โดยเพศชายส่วนใหญ่จะเล่นใช้กำลังและออกแรงมากที่สุด ในขณะที่เพศหญิงเล่นเคลื่อนไหวตามจังหวะ สำหรับเด็กในช่วงอายุ 2-3 ปี 3-4 ปี และ 5-6 ปี เพศชายส่วนใหญ่เล่นใช้กำลังหรือออกแรงมากที่สุด ในขณะที่เพศหญิงเล่นสร้างสรรค์ ส่วนเด็กในช่วงอายุ 4-5 ปี ทั้งเพศชายและเพศหญิง เล่นมากที่สุดเหมือนกันคือ เล่นสร้างสรรค์

สำหรับการสำรวจความคิดเห็นของผู้ปกครองต่อการเล่นของเด็กในประเทศสหรัฐอเมริกา ก็พบว่า การมีส่วนร่วมในการเล่นของผู้ปกครองกับเด็กมีพื้นฐานมาจากเจตคติของผู้ปกครองต่อการเล่นและการอบรมเลี้ยงดูเด็ก และมีผลต่อการจัดสภาพแวดล้อมสำหรับการเล่นให้แก่เด็ก (Bishop and Chace, 1971; Rothlein and Brett, 1987) สำหรับการศึกษาวิจัยทัศนคติของผู้ปกครองไทย พบว่า ผู้ปกครองส่งเสริมการทำงานหรือการเล่าเรียนอย่างจริงจังของเด็กก่อนวัยเรียนที่โรงเรียนมากกว่าการเล่นเพื่อเรียน โดยที่ครูตระหนักถึงความสำคัญของการเล่นเพื่อพัฒนาเด็กมากกว่าผู้ปกครอง (Bloch and Wichaidt, 1986)

2.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเล่นของเด็กปฐมวัยในครอบครัวไทย ในเรื่องนี้ก็ยังไม่มีความชัดเจนในการศึกษาวิจัยอย่างจริงจัง มีบทความกล่าวถึงอิทธิพลของโทรทัศน์ที่ทำให้เด็กมีเวลาเล่นน้อยลงและ

มีการแสดงออกที่เลียนแบบตัวอย่างจากโทรทัศน์มาประกอบการเล่น ทำให้เด็กขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมักแสดงออกในทางก้าวร้าว (นิตยา ชูโต, 2535) นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของพ่อแม่ในการเล่นของเด็กและการจัดสภาพแวดล้อม (ของเล่น เพื่อนเล่น สถานที่เล่น เวลาเล่น ฯลฯ) ที่เอื้ออำนวยต่อความต้องการและความสนใจในการเล่นของเด็กแต่ละวัย ก็เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการส่งเสริมคุณภาพการเล่นของเด็ก (Tejagupta, 1991) ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า พ่อแม่ผู้ปกครองส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของการเล่นควบคู่ไปกับการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพัฒนาการเด็กในด้านต่างๆ นับว่าเป็นเรื่องที่น่ายินดีที่พ่อแม่ผู้ปกครองหันมาสนใจการเล่นในเชิงการเรียนรู้ควบคู่กับความสนุกสนานของเด็ก

2.3 การส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยบนพื้นฐานของการเล่นของเด็กในครอบครัวไทย
งานวิจัยในเรื่องการเล่นที่มีต่อผลต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กยังไม่ปรากฏข้อมูลที่ชัดเจน จำเป็นต้องอาศัยการวิจัยเชิงคุณภาพประกอบ งานวิจัยที่ผ่านมา ส่วนใหญ่งานวิจัยที่ผ่านมา มักศึกษาการเล่นของเด็กในสถานรับเลี้ยงเด็กหรือศูนย์เด็กปฐมวัย (ศุภกุล เกียรติสมุทร, 2532 อรรถพรณ สุ่มประดิษฐ์, 2533) มากกว่าการศึกษาการเล่นของเด็กในบริบทของครอบครัว ซึ่งการศึกษาลักษณะการเล่นของเด็กในครอบครัวย่อมสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของเด็ก อันเป็นผลมาจากการส่งเสริมการเล่นของเด็กโดยพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูเด็กได้ด้วย

กล่าวได้ว่า ผลการวิจัยครั้งนี้ พ่อแม่ผู้ปกครองส่วนใหญ่ของเด็กกลุ่มอายุแรกเกิด-3 ปี และเด็กกลุ่มอายุ 3-6 ปี ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท ตระหนักถึงความสำคัญของการเล่นของเด็ก ซึ่งการสนับสนุนให้พ่อแม่ผู้ปกครองตระหนักถึงคุณค่าของการเล่นของเด็กช่วยส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัยในทุกๆ ด้าน

3. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ ทำให้เราได้ทราบถึงข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับลักษณะการเล่นของเด็กปฐมวัยในครอบครัวไทย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการต่อยอดงานต่างๆ ดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 ควรเผยแพร่ข้อมูลความรู้ความเข้าใจให้พ่อแม่ผู้ปกครองเด็กปฐมวัย ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเล่นต่อการเรียนรู้และพัฒนาการเด็กตามวัย เนื่องจากเด็กมีความแตกต่างกันตามคุณลักษณะส่วนบุคคล คุณลักษณะของครอบครัวและสภาพสังคมแวดล้อม เด็กแต่ละคนมีความชอบและไม่ชอบแตกต่างกันไป อย่างไรก็ตามเด็กทุกคนมีความต้องการที่จะเล่นเหมือนกัน พ่อแม่ผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญที่จะเอื้อให้เด็กได้เล่นหรือไม่หรือให้เด็กๆ ได้มีโอกาสเล่นอย่างมีคุณภาพเพียงใด การเล่นนอกจากจะเป็นกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา

ให้แก่เด็กแล้ว ยังจะช่วยให้พ่อแม่ ผู้ปกครองหรือผู้เกี่ยวข้องได้รู้จักลูกๆหรือเด็กๆในความสามารถของตนเองในความสามารถที่มีหรือที่จำเป็นต้องพัฒนาเพิ่มขึ้นด้วย

3.1.2 ควรมีการจัดกิจกรรมให้พ่อแม่ผู้ปกครองสามารถมีส่วนร่วมในการสังเกตและเล่นกับลูกหลานได้อย่างเป็นธรรมชาติที่บ้าน การเรียนรู้ในชีวิตประจำวันของเด็กและครอบครัวทำให้การเรียนรู้ที่มีความหมายมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อการเรียนรู้มีความสุขเริ่มต้นที่บ้าน เป็นการเตรียมตัวเด็กไปสู่การเรียนรู้นอกบ้าน ทั้งในชุมชนละแวกบ้านหรือในสถานพัฒนาเด็กหรือสถานศึกษา ได้สอดคล้อง สนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยมีการสนับสนุนกิจกรรมและสื่อการเล่น ของเล่น เกม หนังสือที่เหมาะสมกับเด็กในวัยนี้ ให้โอกาสเด็กได้ฝึกช่วยเหลือตนเอง ฝึกทักษะ และมีส่วนร่วมช่วยรับผิดชอบงานบ้านเล็กๆ น้อยๆ ตามวัย ไปพร้อมๆกับการเล่นในวิถีชีวิตของเด็กในครอบครัว นอกจากนี้ ผู้ปกครองควรให้กำลังใจเด็กสม่ำเสมอ และเป็นตัวอย่างที่ดี เชิญชวน ชมเชย ส่งเสริม สนับสนุนการเล่นตามความสนใจความชอบของเด็กตามวัย

3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ควรทำการศึกษาเชิงลึกในบางประเด็น ซึ่งมีข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพฤติกรรมการเล่นของเด็ก ทำที่ขณะที่เด็กเล่น การเรียนรู้ของเด็กขณะเล่น ของเล่นที่เด็กชอบ/เล่นเป็นประจำ รวมทั้งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อลักษณะการเล่นของเด็กปฐมวัย ที่ผู้ปกครองเป็นผู้จัดหาหรือเลือกซื้อของเล่นให้กับเด็ก ประเภทของเล่นที่ส่งเสริมให้เด็กเล่น การที่ สมาชิกในครอบครัวเล่นกับเด็ก การให้ความสำคัญต่อการเล่นของเด็ก ข้อห้ามในการเล่นสำหรับเด็ก และความคาดหวังต่อการเล่นของเด็กของพ่อแม่ผู้ปกครองเพื่อช่วยส่งเสริมการเล่นควบคู่กับพัฒนาการของเด็ก ทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์สติปัญญา และสังคม ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลเบื้องต้นให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัย ในการวางแผนจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่พ่อแม่ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ผู้เลี้ยงดูเด็กปฐมวัย ให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก

3.2.2 ควรทำการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในพื้นที่อื่นหรือบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่หลากหลาย เพื่อนำข้อมูลมาเปรียบเทียบถึงปัจจัยหลักและปัจจัยรองที่มีอิทธิพลต่อการเล่นของเด็กในครอบครัวหรือการส่งเสริมพัฒนาการเด็กในแต่ละช่วงวัย ให้มีคุณภาพ เหมาะกับพื้นที่ที่เด็กอาศัยอยู่

3.2.3 ควรทำการศึกษาวิจัยลักษณะการเล่นในเด็กวัยเรียนต่อเนื่องจากช่วงปฐมวัย เพื่อให้ทราบถึงการส่งเสริมการเล่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการตามวัยให้เด็กเติบโตอย่างฉลาดและพึ่งพาตนเองได้ ตามความสามารถของวัย และเป็นพื้นฐานขยายผลไปสู่การใช้เวลาว่างและนันทนาการของเด็ก ในเรื่องกีฬาและการพัฒนาความสามารถพิเศษ